

אגדה ושמה מכרות המלך שלמה חפירות ארכיאולוגיות באיזור תמנע גילו, כי כריית הנחושת לפני כ-3000 שנה באיזור זה נעשתה על ידי האדומים

— מאת יאיר שטרן —

כשר"ר בנו רוטנברג מספר לך על העבר, על התרחשויות שאירעו לפני אלפי שנים, נדמה לך שהוא עצמו חי ופעל באותה תקופה שהוא מתארה, כשי אתה מהלך לצדו בין ה-מומצאים הארכיאולוגיים אר-תם חשף לא-מכסה, עולים לנגד עיניך חייהם של שבטים אדומיים מהאלף השני לפני הספירה, זו הי-תה הרגשתנו כשסוירנו עם הד"ר רוטנברג בחפירות הארכיאולוגיות ליד מכרות הנחושת בתמנע.

ארכיאולוג רוטנברג
בי... אדום תצא נחושת

בימים אלה נסתיימה עונת החפירות. בסיכומה נחשף מפי על עצום לייצור נחושת מע-שהידי אותם שבטים אדומיים. הוא נחשף רק בחלקו, משום שבמקום זה יש, לדברי הד"ר רוטנברג כדי לפרנס חפירות לעוד חמישים שנה. עד לפני יותר מ-20 שנה טענו ארכי-אולוגים כי במקום זה מער-בית לתמנע ולעמורי שלמה, נמצאו מכרות הנחושה של שלמה המלך. לחיירים מספרים זאת עד היום. בימינו נסוגו כולם מן הגירסה של מכרות שלמה המלך, ובהם ד"ר רר טנברג עצמו, שעוד לפני שני תיים האמין שגם לשלמה הי-מלך היה חלק במכרות אלה, אם כי לא היו שלו בלבד.

עד כה לא נמצאו באיזור זה, עקבותיו של החכם באדם אם כי לא הוכח עדיין שום דבר מוחלט בענין זה, אם תשוחה עם סורייה הנחושת הי-מודרניים, אנשי תמנע, יספרו

לפי ממצאי החפירות ניתן לשחזר את פעולת המפעל. לי-דברי הד"ר רוטנברג ישנו בי-מקום זה אלפי פרעלים במעין מחנות עבודה, ולא בישובי קבע, הם היו עובדים רק מס-פר חודשים בחורף ובתקופה החמה, בקיץ, היו חוזרים לי-ישוביהם באדום.

צנורות בעלי הברגה

מכרות הנחושת עצמם נמצ-או מתחת למצוק ענק, שלושה קילומטרים מערבה מהמפעל. העפרות הובאו אל תנורי הי-התכה, שהוסקו בפחמי-עץ, כי חום של כמה אלפי מעלות. הי-נחושת המותכת הייתה ניצוקה לתוך גומת-צבירה. איזור הי-תנור נעשה בצנורות חימר בעלי הברגה, שאחת מהן נמ-צאה בחפירות השנה. החומר המותך נכתש לגרירים ואחסן בבורות, כדי שהרות לא תפוי-רו, משם היה החומר מועבר לשם יציקתו לככרות.

במקום נתגלו גם בו-רות של מחסני מזון, ו-בהם פירות מיוכשים ו-עצמות קמנות של צאן וגמלים, ששימשו כ-נראה למאכל האדומים לא שכחו את מציאות דתם במחנה העבודה. נתגלה במקום מקדש אדומי שלם ובמרכזו קערת נחושת גדולה ו-מוכת. בחפירה אחרת נתגלה בור ובתוכו שלד אדם, שכף ידו האחת ברוחה.

הממצא החשוב ביותר שנת-גלה הוא יחידה שלמה של בית-חרושת, שעליה אפשר לשחזר את ההליך הייצור.

כשבאנו למקום ראינו קבור-צת צעירים, חלקם ישראלים וחלקם דנים, סטודנטים מקור פנהאגן, אנשי צוות החפירות. במסירות גדולה סימנו כל אבן, כל גרגיר שנמצא, שרטי-טו מסות מדויקות של כל חפיר-רה וחפירה, ניקו והברישו בי-זהירות רבה כל שבר חרס שנגלה לעיניהם.

המבצע הארכיאולוגי מומן על ידי האוניברסיטה של שיי-קאגו והסניין בהיפה. בשיתוף עם מוזיאון הארץ, עיריית אי-לת והמלצה האזורית אילות. בעקבות מבצע זה מכריז ד"ר רוטנברג: "לפני שנה גילינו לא לחוק מהכניסה לתמנע הי-נור החכה מהאלף ה-4 לפני הספירה. עכשיו חשפנו תנורים מהאלף השני ואנו יודעים גם מה צורתם של התנורים מהי-תקופה הביזאנטית. אין ספק שבעקבות גילויים אלה נכתוב מחדש את ההיסטוריה של הי-מתכת. לצערי, אין ליהודים כל חלק בהיסטוריה זו."

בעיניו איך הגיעו השבטים הי-אדומים לבניית תנור שבאנג-ליה נוצר באורה דומה רק בי-ימי הביניים.

נתגלה בית חרושת

כל העמק שבו נתגלו המס-צאים שימש בית-חרושת לי-ייצור נחושת. ענק בממדי אור-חם ימים.

במקום נתגלו שלושה תנור-ייהחכה לנחושת שצורתם נשתמרה: הרכה גושי נחושת גולמית ואף ככר נחושת יצר-קה. בחפירות השנה נתגלה גם כי שלבים נוספים של פעולת ההתכה נעשו באותו מקום. גרגרי הנחושת שהוחזו בתנור-רים הומסו מחדש ונוצקו לי-ככרות. זהו בית חרושת מי-אורגן להפליא — אומר ד"ר רוטנברג — אירגונו משובכלל בהרבה מזה של בית-חרושת ברחוב וולובלסקי, הפועל כיום בתל-אביב. במקום קטן-יחסית רוכזו כסדר מחסני כליהעבר-דה, תנוריההתכה, בורות-אחי-סון לנחושת וכלי-היציקה לי-ככרות. אני משוכנע שזה מבי-צע ממלכתי של מלכי אדום ולא ייתכן כי שבטים בודדים הקימו זאת מיוזמתם."

בתקופה מאוחרת יו-תר נהרס המפעל עד הי-יסוד ברעידת אדמה. שבטים בודדים שידעו את אופן הפעלתו באו מאוחר יותר וניסו להח-יותו, אולם נסיון זה ארך זמן רב. כל המפע-לים הפסיקו את פעול-תם עם כיבוש דוד הי-מלך שעשה שמות בי-אדומים. לא נותרו מומ-חים למטאלורגיה ש-יחדשו את ייצור הנחו-שת."

לך בחיך כי שלמה המלך "קבר" את תמנע בעשור הי-ראשון לקיומה. מאחר שהכל הי-ל משוכנעים שעופרת הנחר-שת נמצאת ממערב לתמנע, במקום שעמוזו כביכול מכרותיו. רק כשתקענו את המקדה הי-ראשון מזרחה לתמנע הוברר לנו היכן נמצאת עפרת הי-נחושת."

החפירות במקום זה החלו לפני שנתים. אז חשפו הד"ר רוטנברג ועוזריו חלק מובית-החרושת האדומי, הי-שנה חזרו כדי להמשיך בחפירה. כל החרסים ש-נחשפו מצביעים מבירור מזהחה, לעבר ארץ בני אדום. העובדה העיקרית שנתגלתה לחוקרים היא שהמטאלורגיה של ההת-כה מקורה במזרח בי-אדום.

באחרונה ביקר בחפירות תמ-נע פרופ' טאליקוט, מאוניבר-סיטת ניוקאסל שבבריטניה, וכשראה את תנוריההתכה שי-נמצאו במקום, אמר כי מופלא